

תקציר מנהלים

הפער בין ההכנסות להוצאות והחובות של משקי בית בישראל

קיריל שרברמן*

המחקר המלא פורסם במרץ 2018

כיצד משקי בית בישראל נקלעים לחובות? בשל הקושי להעריך את עומק החובות בפועל בשל מגבלות נתונים, אפשר למדוד בהקשר זה את הפער בין ההכנסות להוצאות של משקי בית, תוך בחינת מאפיינים כמו מעמד חברתי-כלכלי, גיל, מצב משפחתי וסוג ההוצאות על דיור (למשל שכירות או תשלומי משכנתה).

הנתונים עולה כי סוג ההוצאות על דיור הן הגורם המשמעותי ביותר בקביעת גובה הפער בין ההכנסות להוצאות בקרב לא-נשואים, והמעמד החברתי-כלכלי הוא הגורם המשמעותי ביותר בקרב נשואים. עוד נמצא כי חלה עלייה מהירה בסך האשראי שקיבלו משקי בית בשנים האחרונות, אולם נטל החוב עדיין לא הגיע לרמת השיא שהיה בה בשנת 2000. יתרה מכך, בהשוואה בין-לאומית מצבה של ישראל בהשוואה בין-לאומית טוב מאוד.

מהו פער שלילי?

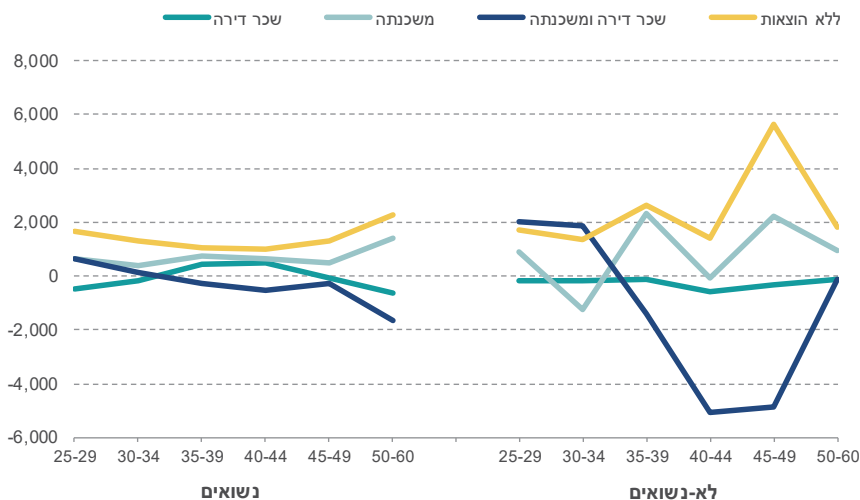
פער שוטף שלילי הוא מצב שבו ההוצאות גדולות מההכנסות. מצב זה עלול להגדיל את הסיכון של משק הבית להיקלע לבעיות כלכליות. שיעור משקי הבית הנמצאים בפער שלילי באוכלוסייה היהודית הוא כשליש מכלל משקי הבית בראשות אנשים בגילי 25-60: 35 אחוזים ממשקי הבית של נשואים ו-39 אחוזים בקרב לא-נשואים (נכון ל-2015).

הוצאות משקי הבית

אחת ההוצאות המשמעותיות ביותר של משק בית היא ההוצאה על דיור. משקי הבית במחקר סווגו לפי סוג ההוצאה על דיור: דמי שכירות, תשלומי משכנתה, שכירות וגם משכנתה או ללא הוצאה. משקי בית המשלמים גם שכירות וגם משכנתה (למשל משקי בית שרכשו דירה בפרויקט עתידי ובינתיים מתגוררים בשכירות) הם בעלי הפער השלילי הגבוה ביותר מבין קבוצות הדיור.

* קיריל שרברמן, חוקר, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

הפער החודשי השוטף לנפש, 2015 לפי סוג הוצאה על דיור וגילו של ראש משק הבית, בשקלים



מקור: קיריל שרברמן, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, סקר הוצאות משקי הבית

המצב המשפחתי של משקי הבית

בקרב משקי בית של לא-נשואים, השילוב בין הוצאות על משכנתה ועל שכירות הוא הגורם המשפיע ביותר בקביעת גובה הפער: הוצאה זו על דיור מתואמת עם עלייה של 156 אחוזים בפער השלילי לנפש ביחס למשק בית ללא הוצאות על דיור (כששאר המאפיינים מפוקחים).

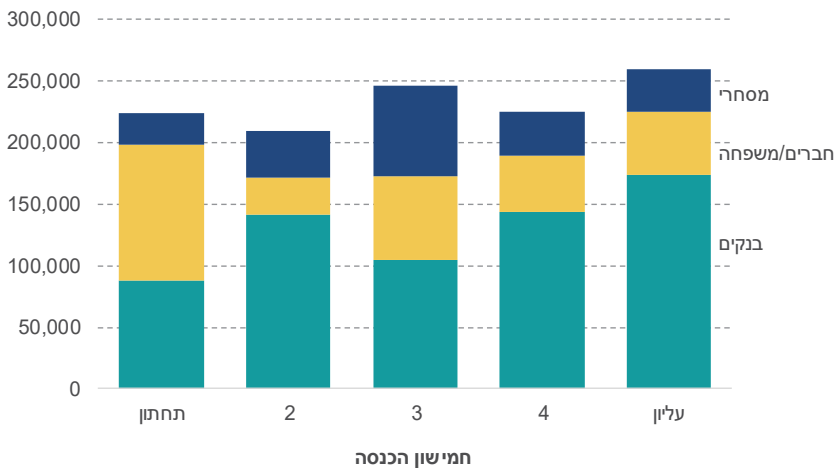
לעומת זאת, במשקי בית של נשואים המעמד חברתי-כלכלי (הנקבע לפי חמישוני הכנסה פנויה) הוא הגורם המשפיע ביותר על גודל הפער השלילי. השתייכות למעמד חברתי-כלכלי נמוך (חמישון הכנסות תחתון) מתואמת עם הגדלת הפער השלילי ב-23 אחוזים ביחס למשק בית במעמד חברתי-כלכלי גבוה (חמישון עליון). בחלוקה לפי קטגוריות הוצאה, הקטגוריה "הוצאות אישיות" – הכוללות ביגוד והנעלה, שירותי כביסה, תספורת וקוסמטיקה – מתואמת עם הגדלה של הפער השוטף השלילי בשיעור הגבוה ביותר, הן בקרב נשואים (7.2 אחוזים) הן בקרב לא-נשואים (4.6 אחוזים).

חובות של משקי בית

לאילו גורמים חייבים משקי הבית בישראל כסף? המחקר ניתח את נתוני החובות של משקי בית שפנו לארגון "פעמונים" כדי לקבל סיוע בהתנהלותם הכלכלית. משקי הבית הללו סווגו על פי הגורם שהם חייבים לו כסף: (א) בנקים; (ב) גופים מסחריים ועסקיים; (ג) משפחה וחברים. כמעט כל משקי הבית הנמצאים בחובות ונכללים במאגר המידע של

"פעמונים" (93 אחוזים) חייבים כסף לבנקים, 46-51 אחוזים חייבים לחברים ומשפחה, ובין 21 ל-37 אחוזים חייבים כסף לגורמים מסחריים. בבדיקה לפי קבוצות גיל (על פי גילו של ראש משק הבית) נמצא כי סך החוב הממוצע לשלושת סוגי הגורמים המלווים (ללא חובות משכנתה) עולה עם הגיל: החוב הממוצע בקבוצת הגיל 29-25 עומד על כ-150,000 שקלים, לעומת כ-315,000 שקלים בגילי 60-50. השוואת סך החובות לפי מעמד חברתי-כלכלי (חמישוני הכנסה) מראה כי אין הבדלים משמעותיים בין החמישוני בסכום החובות, אולם ניכר הבדל בגורמים המלווים. חמישון ההכנסה הגבוה ביותר חייב את הסכום הגבוה ביותר לבנקים (כ-174,000 שקלים), ואילו משקי בית בחמישון התחתון חייבים את הסכום הגבוה ביותר למשפחה וחברים (כ-110,000 שקלים). משמעות הנתונים היא שעקב ההכנסה הנמוכה של משקי בית בחמישון הנמוך ביותר הבנקים אינם מאשרים להם אשראי גבוה, אך הם מצליחים לגייס את הסכום מחברים ובני משפחה.

החוב הממוצע לפי הגורמים המלווים, 2016 לפי המעמד החברתי-כלכלי, משקי בית של נשואים, בשקלים



החוב אינו כולל החזרי משכנתה. | מקור: קיריל שרברמן, מרכז טאוב | נתונים: "פעמונים"

השוואה בין לאומית

ניתוח שיעור המינוף (נטו) של משקי הבית – כלומר סך האשראי שניתן למשקי הבית בניכוי נכסיהם כאחוז מתוך התמ"ג – מראה כי בין 2000 ל-2007 חלה ירידה בשיעור המינוף. מאז 2007 שיעור המינוף חזר לעלות אולם הוא לא חזר לרמתו בשנת 2000. השוואה בין-לאומית מראה שהמינוף של משקי בית בישראל נמוך מאוד ביחס למדינות מפותחות אחרות: ב-2017 עמד חלקו של האשראי בתוצר על 41 אחוזים, לעומת ממוצע של 66 אחוזים במדינות ה-OECD.